

Limes – 2015

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve*

*Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II*

*Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute*

ISSN 2411-4081

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ Ф. РАКОЦІ ІІ

LIMES

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

2015
Том ІІ

Берегово – Ужгород
2015

УДК 001.89
ББК 72.4
L74

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ
(протокол № 4 від 31.08.2015 р.)*

„LIMES” засновано у 2014 році та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці ІІ

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20762-10562Р від 08.05.2014 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Йосип Сікура, доктор біологічних наук, професор ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ (головний редактор);
Іштван Керестень, кандидат педагогічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Роберт Бачо, кандидат економічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Ернест Іванчо, кандидат медичних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК:

Ільдико Орос, кандидат педагогічних наук, президент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

L74 LIMES : наук. вісн. Закарпат. угор. ін-ту ім. Ф. Ракоці ІІ = A. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve / М-во освіти і науки України, Закарпат. угор. ін-т ім. Ф. Ракоці ІІ = Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola; редкол. : Й. Сікура (голов. ред.) [та ін.] = szerk. biz.: dr. Szikura J. (főszerkesztő) [és mások]. – Ужгород : Вид-во «Графіка» = Ungvár : «Grafika» Kiadó, 2015. – Том ІІ = II. évfolyam. – 276 с. : іл. + табл. + діаграми. – Текст угор. та укр. мовами.

У «Limes» публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних вчених угорською, та українською мовами. Видання об'єднує праці з біології, географії, інформатики, літератури, хімії, економіки, педагогіки, етнографії, історії та туризму.

УДК 001.89
ББК 72.7

ISBN 978-966-2303-16-2
ISSN 2411-4081

© Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці ІІ, 2015

ISSN 2411-4081

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

LIMES

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

2015
II. évfolyam

Beregszász – Ungvár
2015

*Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2015.08.31., 4. számú jegyzőkönyv).*

A „LIMES” 2014-ben alapított és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg.

**Nyomtatott tömegtájékoztatói eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20762-10562P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2014.05.08-án.**

SZERKESZTÉS:

dr. **Szikura József**, a biológiai tudományok kandidátusa, professzor, II. RFKMF;
dr. **Keresztény István**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Bacsó Róbert**, a közgazdasági tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Iváncsó Ernő**, az orvostudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF.

A KIADÁSÉRT FELEL:

dr. **Orosz Ildikó**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, elnök, II. RFKMF.

A *LIMES* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárainak, hallgatóinak munkáit, valamint ukrain és külföldi tudósok magyar és ukrán nyelvű tanulmányait adja közre. Jelen kötet a biológia, földrajz, informatika, irodalom, kémia, közgazdaságtan, pedagógia, néprajz, történelem és a turizmus tudományágainak különböző területeit öleli fel.

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

TARTALOM

		
M. С. ДНІСТРЯНСЬКИЙ: Політико-географічні образи макрорайонів України: актуальний аналіз в контексті перспектив формування загальнонаціональної ідентичності.....		9
BACSÓ RÓBERT: Az ukrajnai pénzügyi szolgáltatások állami szabályozásának fejlődése – kiemelten a hitelszövetkezeti szektor példáján.....		23
HIDI ÁGNES: Ifjúsági szerveződések jellegzetességei Kárpátalján.....		31
MOLNÁR JÓZSEF: Etnikailag vegyes házasságok a kárpátaljai magyarok körében.....		51
NAGY ISTVÁN: A Beregszászi járás méhészeinek felmérése.....		63
		
HUSZTI ILONA: A kárpátaljai nyelvpedagógia elmúlt tíz éve az empiria jegyében (Az idegen nyelvek oktatása terén történt változások, különös tekintettel az angolra).....		71
PALLAY KATALIN: A tehetséggondozás alakulásának vázlatja az elmúlt két évtizedben Kárpátalján.....		93
SZANYI GYÖNGYI: A szabályfelismerő és szabálykövető képességek fejlesztése a törtek tanítása során.....		109
HORVÁTH ZOLTÁN: Az algoritmikus gondolkodás fejlesztése.....		115
NAGY FLÓRA BOGLÁRKA: A Polymer Project alkalmazási lehetőségeinek vizsgálata egy konkrét példán keresztül.....		125
		
GÖNCZY SÁNDOR – PAPP ISTVÁN – DOBOSI GÁBOR: A Szinyák-hegység (Kárpátalja) magmás komplexumának geokémiai vázlatja.....		137
BERGHAUER SÁNDOR: A Szolyvai járás turisztikai adottságainak vizsgálata – idegenforgalmi magterületek kijelölése kvantitatív és geoinformatikai módszerek alkalmazásával.....		145
ОРШОЛЯ НОДЬ – ЛАСЛО ДЮРИЦЯ: Екотуризм – зв'язки національних парків та туризму на Закарпатті.....		161

RADVÁNSZKY FERENC: <i>Az őskeresztyén egyház identitásmotívumai a Szentírásban</i>	167
GÁL ADÉL: <i>Salánki kéziratos imádságos füzetek elemzése. Sarkadi Etelka kéziratai</i>	179
OROSZ JÚLIA: <i>Háborús emlékek női szemmel – egy élettörténet tanulságai</i>	189
VÁRADI ENIKŐ: <i>A csuhéból készült népművészeti tárgyak munkafolyamatának leírása</i>	197

KOMONYI ÉVA – BERNÁT NIKOLETT: <i>A vízminőség hatásának vizsgálata néhány mezőgazdasági növény magvainak csírázására</i>	205
ILLÁR MÁTÉ – KOLOZSVÁRI ISTVÁN: <i>A ráti bányatóban és a Latorca csapi morotvájának vízterében élő makrogerinctelen fauna összehasonlító faunisztikai vizsgálata</i>	217
JEVCSÁK SZINTIA – JEVCSÁK MELINDA: <i>A Ribesrubrum L., Ribesnigrolaria L. és Prunuscerasus L. egyes beltartalmi értékeinek változása különböző feldolgozási módszerek hatására</i>	223
HORVÁTH ERIKA: <i>A hóvirágok (Galanthus spp.) mint modell-növények a génökológia tartamkísérletek oktatásában</i>	229
КОРНИЧКО С.І. ТА ІН.: <i>Hobi copmu melicu – занорукa ваишого здоров'я</i>	239

SZUPERÁK ALEXANDRA: <i>Az emberi kapcsolatok ábrázolása Spiró György: Csirkefej című drámájában</i>	247
KATONA ANDRÁS: <i>Történelemtanítás a „végeken” egy világhatalom árnyékában – és ami utána következett (Szélgjegyzetek Szamborovszkyné Nagy Ibolya: Oktatáspolitikai és történelemtanítás a Szovjetunióban és Ukrajnában (1917–2010) c. könyvéhez)</i>	253
H. TÓTH ISTVÁN: <i>Hozzáadó (additív) szemléletű anyanyelvoktatás</i>	261
BÁRÁNY ERZSÉBET: <i>Egy nyelvészeti kutatás aktuális kérdéseiről</i>	265

ESEMÉNYNAPTÁR	269
----------------------------	------------

KIADVÁNYAINKBÓL	274
------------------------------	------------

A CSUHÉBÓL KÉSZÜLT NÉPMŰVÉSZETI TÁRGYAK MUNKAFOLYAMATÁNAK LEÍRÁSA

VÁRADI ENIKŐ

Ungvári Nemzeti Egyetem, Humán- és Természettudományi Kar,
magyar nyelv és irodalom szakirány, V. évf.

Az egykori koronaváros magyar ajkú közössége körében máig elevenen élnek a népművészeti hagyományok, a viski néptánc, a fafaragás, a gyöngyfűzés, a szövés, a csuhéfonás. Ez keltette fel érdeklődésemet a viski magyarok népművészete iránt, azon belül egy sajátos hagyománnyal bíró és jelenleg is a közéletben erősen élő díszítőművészet, a csuhéfonás iránt. Munkám célja az, hogy bemutassam, mit őrzött meg a település magyarsága az ősei által ráhagyományozott népművészetből, miként történt és történik napjainkban a különféle használati tárgyak csuhéból való elkészítése.

ABSTRACT

Серед угорськомовної громади колишнього королівського міста донині живуть багаті традиції народного мистецтва: вишківські народні танці, різьблення по дереву, бісерування, ткацтво, плетіння з лущинь. Саме тому ми звернули увагу на вишківське угорське народне мистецтво, в тому числі і на оригінальне декоративне мистецтво та плетіння з лущинь, яке існує й понині. Метою роботи було подати опис тих виробів народного мистецтва, які вдалося зберегти угорцям даного поселення.

A CSUHÉBÓL KÉSZÜLT NÉPMŰVÉSZETI TÁRGYAK MUNKAFOLYAMATÁNAK LEÍRÁSA¹

A kárpátaljai magyarság nyelvhatára fölött a Tisza felső folyásának völgyében kisebb-nagyobb nyelvszigetek követik egymást Nagyszőlőstől Kőrösmezőig. A nyelvhatárt jelző magyarlakta peremtelepülések vonalán túl több mint 50 ezer magyar él. A Tisza forrásvölgyén kívül a hegyvidéki és a hegyaljai térségben élő magyarok száma elenyésző. A szórványban élő magyarok nagyobb számarányban közösségekben a Felső-Tisza-vidéken élnek. A Huszti járás legnagyobb számú közössége Viskén él. Visk (1946-tól ukránul: Viskove 1992-től Viskovo) ukrán-magyar lakosságú nagyközség Huszttól délkeletre, 25 km-re, a Tisza bal partján az ukrán-román határ mentén terül el. Lakosainak száma kb. 11 000, fele magyar. [<http://hu.wikipedia.org/wiki/Visk>].

Az egykori koronaváros magyar ajkú közössége körében máig elevenen élnek a népművészeti hagyományok, a viski néptánc, a fafaragás, a gyöngyfűzés, a szövés, a csuhéfonás. Ez keltette fel érdeklődésemet a viski magyarok népművészete iránt, azon belül egy sajátos hagyományokkal bíró és jelenleg is a közéletben erősen élő díszítőművészet, a csuhéfonás iránt. Munkám célja az, hogy bemutassam, mit őrzött meg a település magyarsága az ősei által ráhagyományozott népművészetből, miként történt és történik napjainkban a különféle használati tárgyak csuhéból való elkészítése.

A tanulmány anyagának magvát a szóbeli közlés utáni jegyzetelt, illetve hangrögzített adatok adják. Mivel az adatközlőim többsége a 20. század első negyedében született, legfeljebb az ezt megelőző század végéig tudunk visszatekinteni a témában, esetleg az elmondottakból következtethetünk a régebbi korok

¹ A tanulmányt dr. Kész Margit lektorálta.

állapotaira. Az is nyilvánvaló, hogy a téma teljes kimerítéséről sem lehet szó, mindössze viszonylagos teljességre törekvésről.

Itt kell megjegyezni, hogy a kosárfonással kapcsolatos anyag gyűjtésekor nemcsak az elmondottakat jegyzeteltem, hanem végignézettem és magam is kipróbáltam a tárgyak készítésének műveleteit. A tudat, hogy nemcsak külső szemlélője vagyok a folyamatnak, hanem valóban érdekel az adatközlőim által végzett „mesterség”, könnyebb megnyilatkozást eredményezett beszélgetőtársaim részéről.

Annak ellenére, hogy a népművészetben belül a díszítőművészetnek – a mi esetünkben a csuhéfonásnak – igen nagy irodalma van, kárpát-aljai, még inkább viski vonatkozásban átfogó gyűjtés és minőségi szakmai feldolgozás még nem történt. Az idáig megjelent tanulmányokban vagy kéziratban, elfekvő munkákban csak utalásokat találunk egyes népművészeti ágakra.

A fonással, mint a legősibb emberi tevékenységgel foglalkozik behatóan Platthy György és Rónai Béla. Ez az egyik legelterjedtebb háziipari tevékenység az egész magyar nyelvterületen. Hántolatlan, hántott és hasított vesszőből sokféle tárgy készült. Mint ipar csak a XIX. század második felében terjedt el, és a hagyományos hazai kosárfonástól idegen, nagyrészt német mesterek hatása alatt fejlődött tovább. Itt említik meg a szalma- és csuhéfonást is. (Platthy György–Rónai Béla 1978.)

A kukoricacsöveket borító leveleknek, tájszóval csuhének, léhának, fosztásnak (Visken: *málélévelnek*) a felhasználása csak a XVIII. században terjedt el. Az Alföldön és a Dunántúlon ezzel fonták be a parasztszékeket. Ezt erősíti meg Domonkos Ottó is: „Szokás volt a kukoricát hajasan törni, majd a háznál, társas munka keretében megfosztani (kukoricafosztás vagy tengerihántás). A téli takarmánynak is használt kukoricahajat az Alföldön, főleg a Dél-Tiszántúlon – már a múlt században

is használták házi faragású székeknek és kezdetleges fekvőhelyeknek (díkó, vacok) befönására.” (Domonkos 1991: 225.) A csuhéláb-törő, -papucs és -szatyor készítése az első világháború után terjedt el, és sok szegény paraszti családnak biztosított téli keresetet.

Jóllehet a csuhéfonás új keletű, mégis a szalmafonás mellett a legelterjedtebb paraszti házi munka, mivel nyersanyaga mindenütt rendelkezésre áll. Elterjedésében az 1830–1940-es években szervezett háziipari tanfolyamok is nagy szerepet játszottak. Főként nők foglalkoztak e népművészeti ággal, de a férfiak is gyakorolták. A szatyorkötésről Bakó Ferenc is ír. Tiszaigaron a kukoricafosztalékból készült szatyor elterjedése 1949 tájára tehető. (Bakó, 1949–1950). A szerző említést tesz a férfiak által készített kukoricalevéllal befönt székről is.

Ezekben az értékes tanulmányokban azonban sok helyi néprajzi érdekességet nem találunk meg, ezért sorra veszem a viskiek múltjából felbukkanó, illetve napjainkban is élő népművészeti értékek bemutatását.

A CSUHÉBÓL KÉSZÜLT NÉPMŰVÉSZETI TÁRGYAK MUNKAFOLYAMATÁNAK LEÍRÁSA

A magyar nyelvterületen hagyományos kosár- és szalmafonás mellett Visken a csuhéfonás (viskiesen: *kosárkötés*) vált a legelterjedtebb paraszti házimunkává. Csuheból (viskiesen: *málélévelből*) egész sor használati tárgy készült és készül napjainkban is számos változatban.

A csuhéfonás mestersége Visken generációkon átöröklődő folyamat. Szinte nincs olyan család, amelynek női tagjai ne tudtak volna csuhét fonni. A mesterség anyáról leányra öröklődött. Egész fiatalkorban kezdték betanítani az ifjú leányokat az édesanyák, és a reggeli házi munkálatok után a fiatalok együtt kötötték a kosarakat a szülőikkel. Az egyszerűbb formákat, lapokat sokszor az ifjak kötötték,

a bonyolult formákat az idősebbek. Gyakori volt a mesterség a fonóban is. Egy-egy fonó alkalmával az asszonyok összeültek. Minden utcának volt saját fonója, ahol nagyobb ünnepek alkalmán összejött a fiatalság, s amíg az ifjak mulatoztak, az asszonyok együtt *kötötték a kosarakat*. Sajnos a felgyorsult világ, a fogyasztói társadalom megváltozott igénye, a számítástechnika vívmányai háttérbe szorították az egykor virágzó mesterséget, ám még napjainkban is számos nyugdíjas és család háza tájékán fellelhető e nemes mesterség.

Mielőtt a munkafolyamatok pontos leírására térnénk, fontos említést tenni azon eszközökről, melyeket használnak egy-egy tárgy elkészítésénél.

Először a *málélevelet* kell megemlítenünk (a csuhé lexéma nem él Visken), amit már *hántáskor* kiválogattak. Szárítás után lenyírták az érdes végét és újraválogatták. A puha leveleket külön, ez került a sodrásnál kívülre, a durvábbakat belülré fonták. Mindenki igyekszik a szép, egészséges leveleket kiválogatni.

A másik fontos eszköz a *ráma*. A ráma fából készült, hogy szétszedhető legyen. A ráma kölcsönzött a kosaraknak formát. Visken négy-szögletű, kerek, trapéz, fedeles, veder és tojás alakú ráákat készítettek. A ráma felső és alsó részére kerültek a szegek. Ezekre vetették fel a *szálakat*. A *kosár* megszáradásakor darabokban szedték ki belőle a rámat, így nem sértődött meg sem a *kosár* alakja, sem a kötése. A kosarakat a rámán szárítják, hogy formáját minél jobban megőrizze. Az alátétek és kenyeres kosarak rámaikat nem lehetett szétszedni.

A *felvetéshez* vasszegeket alkalmaznak, 40-es gyári kisméretű szegek, hogy ne zavarjanak a munkában.

Többször előfordul a kötésnél, hogy a szálakat be kell húzni a többi közé, ezt *húzóka* segítségével végzik. Ez a szerszám vasból

vagy vastagabb drótból készül, melynek egyik végét horogszerűre alakítják, a másikat köré hajlítják, hogy ne törje fel a kezét.

Olló segítségével vágják le a levelek kemény, durva végét (alsó részét). A leveleket általában csíkokra tépték, de olyanok is akadnak, akik ollóval vágják fel. Ezenkívül a kalapácsnak és harapófogónak is állandóan kéznél kellett lennie, mert a *felvetés* előtti szegelés és a *felvetés* megbontása nélkülözhetlenné tette őket.

Szükség volt még *festékre* is. Piros és zöld színű festéket használtak a málélevél festésére. Oroszországból hozattak, ún. dekás kelmefestéket.

A málélevelet kénezéssel fehérítették. Ehhez kellett a nagy *fahordó*, ebben állt 24 órán át, míg átjárta a kénpor füstje.

A *kosárkötés* lényegében a *máléhántással* kezdődik, kiválogatják a leveleket. Ezt követi a *szárítás*, amikor napos helyre vékonyan kiterítették a leveleket, s közben forgatták, hogy minden egyes levelet érjen a nap. – „A kiválogatott máléleveleket kiterítettük a napra száradni jó vékonyan, hogy minden levelet írjen a nap, közbe meg is forgatták, hogy jobban száraggyan” (P.E.)

Mikor már jó száraz volt, *csutkóba kötötték* (egy csutkóba egy jó maroknyi szépen sorba szedett levél kerül), és a *csutkókat* a padláson *zsinigre fűzve* tárolták, hogy érje őket a levegő, ne penészedjenek meg. Éppen ezért csak száraz helyen lehetett tárolni.

Miután lehordták a levelet a padlásról, szétbontották a csutkókat, akkor következett a *nyírás*. A levelek alsó, durva végének lenyírása után ismét szétválogatták a leveleket, a szebeket a mintáknak és a fonat felső részére használták, a csúnyábbakat befestették vagy kénezték.

A *festésre* két színt használtak: pirosat és zöldet. Maga a festés pedig úgy történt hogy, vizet forraltak egy nagy (10–20 literes) fazékba. Amikor forrt, beletették a festéket, és amikor a festék feloldódott, beledobták a leveleket, s addig főzték a vízben, míg teljesen be nem fogta a festék. Utána hagyták kihűlni, majd leöblítették és megszáritották. A levelek fehéritése *kénezéssel* történt. Egy hordóba beletettek egy nagyobb tálat, amibe egy lapát parázsot öntöttek vigyázva, nehogy lángra lobbanjon, éppen csak füstölögjön. Erre a parázsra került a kénpor. Egy fél zsák levélhez kb. kétmaroknyi kénpor került. Minél többet tettek bele, annál fehérebb lett a levél. A szenet és a kénport lefedték egy ócska szűrővel, hogy a levél meg ne gyulladjon. Ezalatt a leveleket egy tekenőben megnedvesítették egy kissé, majd beledobálták a hordóba. Aztán leterítették a hordót egy pokróccal és 24 órát állni hagyták.

Igen fontos mozzanat a szegezés, amikor a ráma összerakása után körbeszegezik a rámat a *felvetéshez*. A tetejét 1–1,5 cm távolságra szegezték be, az aljára 4 szeg került. Közben vizet melegítettek, s amikor már langyos a víz, egy maréknyi levelet beletesznek, csak annyira, hogy megpuhuljon, mert úgy könnyebb vele dolgozni. Ezt a műveletet *áztatásnak* nevezik. – „*Jól mek kell aszt áztatni, hogy jól sodrógyyan!*” (P. E.) Ezt követi a levelek *tépése*. A leveleknek letépdesik az egyenetlen széleit és kb. 2 cm-es csíkokra hasogatják.

Most kezdődik a tényleges *kosárkötés*. A leveleket fonallá sodorva az alsó szegről indulnak el, és addig kötik a *szálakat*, míg minden szeget be nem kötnek. Megtörténik a *felvetés*, ez a kosár alapja.

Az *aljazást* úgy végezték, mint a szövést: egyik oldalból egy *szál*, a másiktól kettő jön. – „*Még a tennap beajjaztam, de nem vót időm befejezni.*” (P.E.) Szövésminával is fonták a kosarakat, kettőt fel, kettőt le alapon. Néha

három szállal is dolgoztak. Mikor befejezik az *aljazást*, akkor kezdeni kell még egy *szálat*, s minden felvett szálat egyenként legyűrűznek. A *gyűrűzés* a következőképpen történik: az egyik *szálat* húzzuk belülről, a másikat kívülről, a következő szálon pedig fordítva. Az a *szál*, amelyik kívül volt, most belülré kerül, s amelyik belül volt, kívülré. Egy *szállal* is szoktak gyűrűzni, ilyenkor a felvetett *szálat* megkerülik egyszer és áttérnek a másik szálra. Mindez úgy néz ki, mintha minden szálon egy gyűrű volna.

Ezek után kezdődik az *oldalazás*, ami nem más, mint a kosár oldalfelületeinek befonása. Ahogy haladtak a szállal, közben a mintázást is alakították. A mintát mindenki a maga elképzelései szerint válogatta meg. Később, mikor már eladásra is szánták a kosarakat, kialakult a kosárkötésnél használatos díszítések, minták készlete. Két fő mintát ismertek: 1. mértani alakzatokhoz hasonlót és 2. növényi, pontosabban virágmintát. A mértaniakhoz tartozik: a *négyzet v. négyzetes*, a *kettős négyzet*, a *hármás négyzet*, a *fordított négyzet*, a *kockás minta*. A virágminták közé tartozik: a *rozmaring (egyenes, hullámos rozmaring és fordított rozmaring)*. Ezekon kívül van *vegyes és tulipán* minta. A mintázáshoz csak szép fehér vagy festett levelet használtak. Nagyon pontosan kellett végezni és mindig gyűrűzés követte, ez nem engedte meg, hogy a minta széthúzódjon.

Igen fontos művelete a kosárkötésnek a *tetejés*, a kosár felső részének elkészítése. Egyszerű rozmaringmintával szőtték egy le, egy fél alapon. Nyolc szál ment vízszintesen a *tetejésbe* úgy, hogy a felvetett szálak között menjen el, mert így tartósabb volt. A másik fontos dolog volt, hogy a *tetejést* is legyűrűzték. Ezek után már csak befejező munkálatok következtek. Ilyen volt a *bojtzás*. Ha a bojtot a kosár közepére szerették volna, akkor a rácsos rész alsó gyűrűjéből indultak ki, ha a felső részre akarták a bojtot, akkor vagy a

rácsos rész fölötti gyűrűből, vagy pedig a kosár tetején lévő gyűrűből indultak ki. A gyerekeknek készült kosaraknál mind a két helyre bojt került. Mikor begyűrűztek, a gyűrűzést szolgáló szálát nem vágták le, hanem folytatták tovább, ez adta a bojt egyik részét. Apró fehér leveleket gyűjtöttek egy csomóba, azt kettőtűrték és a gyűrűzés *szálával* átkötötték. Azt a szálát pedig, amellyel lejöttek, összefonták az átkötött részből maradtal. Ugyanúgy készítették el a másik bojtot is. Aztán besodornak egy levelet, azzal átkötötték a bojtnak szánt rész felső negyedét, ugyanezt megcsinálták a másikkal is. A lemaradt részt pedig tüvel felhasogatták. Minél több levélből készítették a bojtot, annál dúsabb és szebb lett.

A *fülelést* két szállal kezdték, ezt a két szálát egymásba fonták, áthúzták a *húzókával* a felvetett szálon, és megkezdtek egy harmadik szálát, amivel körbetekerték a másik kettőt még egyszer, hogy erősebb legyen a füle. Arra is nagyon kellett ügyelni, hogy a fülek egyforma távolságra kerüljenek mindkét oldalon, és egyforma hosszúságúak legyenek.

Ha a kosárnak fedele volt, azt külön ráára készítették, s az alakja a kosár alakjához szabott volt, és olyan kötéssel készítették, mint a kosarat. Amikor elkészült, *húzókával* hozzákötötték a kosárhoz.

A kosár teljes elkészültével kikötötték egy fára vagy tornácra 2-3 napig száradni. Ilyenkor nem volt szabad, hogy a nap túlságosan érje, mert akkor könnyen megsárgulhatott a kosár. Szárítás után kiszedték a szegeket a rámból és az egyfajta kosarakat egymásba rakva tárolták az értékesítésig.

MELLÉKLET

A csuhéfonással kapcsolatos szakszavak:

aljazás – „*ajjazás*” (-t, -ak, -a) fn. – a csuhéból font tárgyak fenekének elkészítése.

áztatás – „*ásztatás*” (-t, -ak, -a) fn. – a csuhétárgyak készítésének az a szakasza, amikor a kukoricalevelet puhítás végett áztatják.

csutkó – (-t, -k, -ja) fn. – jó maroknyi száraz kukoricalevél összekötözve, így tárolják a csuhét felhasználásig.

dekás festék – „*dekás festék*” (-et, -ek, -e) – csomagolás nélküli por kelmefesték, melyet dekára mérve árusítottak, s innen kapta a nevét; ilyen festékekkel színezték a kukoricalevelet.

felvetés – „*felvetés*” (-t, -ak, -e) fn. – a kosárkötés és a szövés munkafolyamatának egyik szakasza; Az alapszálak felhelyezése a kosárkötésnél és a szövésnél is. Ez a kosár vagy a szöttes alapja, mert a felvetett szálak közé fonják vagy szövik a tárgyat alkotó szálát.

festés – „*festés*” (-t, -ek, -e,) fn. – a kosárkötés egyik fázisa. A kosár mintázását megelőzően a kukoricalevelet kelmefestékekkel festik be, leggyakrabban pirosat és zöldet használnak.

fülelés – „*fülelés*” (-t, -ek, -e) fn. – kosárkötési munkafolyamat; a fonott fül felerősítése a kosárra, táskára.

gyűrű – „*gyűrű*” (-t, -k, -je) fn. – népművészeti tárgyakat körbefogó díszítőelem. A népművészet valamennyi ágában találkozunk vele. A kosárkötésnél az aljazást fejezik be gyűrűvel.

gyűrűzés – „*gyűrűzés*” (-t, -ek, -e) fn. – a gyűrűdíszítés elkészítése. A kosárkötésnél a szál befejezése mindig gyűrűzéssel történik.

harapófogó – (-t, -k, -ja) fn. – szögek kihúzására, huzalok kettévágására stb. való kétágú fogó, a kosárkötésnél a szegek kihúzására használják.

húzóka – (-t, -k, -ja) fn. – vasból vagy drótból készített horog, melynek másik végét köré formálták, hogy kényelmesebb legyen a fogása, segítségével húzták be kukoricalevelelől sodrott szálat a többi közé.

kalapács – (-at, -ak, -csa) fn. – ütögetésre használt fémből készült nyeles kéziszerszám, a kosárkötésnél a felvetőszögek beverésére használatos.

kénezés – „kénezés” (-t, -ek, -e) fn. – a csuhé fehéritése kénpor segítségével. Parázson füstöltetett kénporral, itatják át a leveleket, ettől kifehéredik.

málé – (-t, -k, -ja) fn. – „kukorica”.

máléhántás – (-t, -ak, -a) fn. – kukoricafosztás, a kukoricacsuhé lefosztása a csőről. Ez a népszokásnak beillő foglalatosság a csuhékosár készítésének egyik szakasza. Itt válogatják ki a felhasználásra alkalmas máléleveleket.

málélevél – (-et, -ek, -e) fn. – „csuhé, a kukoricacső lefosztott héja”. A csuhéból font népművészeti tárgyak alapanyaga.

minta – (-t, -k, -ja) fn. – „ismétlődő dísz”. A díszítőművészetben számtalan mintát használtak. A viski csuhéból font tárgyak mintái: négyzetes, rozsmaring-, rózsá-, virágminták stb.

mintázás – (-t, -ak, -sa) fn. – „valamilyen tárgyat mintával ellát, a csuhéból font tárgyak elkészítésének egyik befejező fázisa”. A mintázás kétféle mintával történt: mértani alakzatokhoz hasonlókkal és virágmintákkal. A mértani minták: négyzetes vagy négyzet, kettős négyzet, hármass négyzet, fordított négyzet, kockás- és vegyesminta.

Virágminták: -egyenes, -hullámos és fordított rozsmaring, egyszerű virágminta és tulipán.

nyírás – „nyírás” (-t, -ak, -a) fn. – „a csuhéfonás egyik munkafolyamata, amikor a kukoricalevelének lenyírják a durvább, vastagabb végét”.

oldalazás – „ódalazás” (-t, -ak, -a) fn. – „az alapozást és aljazást követő művelet a csuhétárgyak készítésénél, az oldalak befonásával egyidőben történt a díszítés is”.

olló – (-k, -t, -ja) fn. – „két pengéből álló csukható, nyitható nyíróeszköz”.

papucs – slapi (-t, -k, -ja) fn. – „csuhéból font sarkatlan és kéreg nélküli lábbeli”. A körbe gyűrűzött talpú papucsot rozsmaring mintával díszítették.

ráma – (-át, -k, -ja) fn. – „keret, amelyre a csuhéból font tárgyakat rákötik”. A rámat fából készítik úgy, hogy szétszedhető legyen és mindig a készülendő tárgynak megfelelő formájú.

szál – (-at, -ak, -a) fn. – „fonál, cérna, de az összesodort csuhélevél is szálát alkot”. – „Először a málélevélből szálat sodarnak, oszt utána vetik fel a rámára.”

száritás – (-t, -ak, -a) fn. – „valaminek folyamatosan szárazzá tétele, illetve a kukoricalevél száradásának segítése”.

szegezés – „szegezés” (-t, -ek, -e) fn. – „a szegek beverése valamibe”. A csuhéfonás egyik munkafolyamata, amikor a felvetést megelőzően a rámat körbeszegezik. A szegek tartják fenn a szálakat a rámán.

tépés – „tépés” (-t, -ek, -e) fn. – „a csuhé fonásához való előkészítésének egyik szakasza, amikor letépi a levelek széleit és kb 2 cm szélességű csíkokra hasogatják”.

tetejezés – „tetejezés” (-t, -ek, -e) fn. – „a csuhékosár felső részének beszegése fonással”. Nyolc szál vízszintes rozsmaringöltéssel kötötték be felülről lefele.

válogatás – „válogatás” (-t, -ak, -a) – „a formához előkészített kukoricalevelek osztályozása”. A szebb és puhább leveleket a mintázáshoz és

a fonat külső részére használták, a csúnyábbakat pedig festették vagy kénezéssel fehéritették.

ADATKÖZLŐK

Néprajzi adataimat több viski lakos közlésének, segítségének köszönhetem:

Név	Születési év	Végzettség	Foglalkozás
Czébely Klára	1948	10 osztály	Varrónő
Gódi Irén	1925	7 osztály	Földműves
Gódi Klára	1948	10 osztály	Gyári munkás
Heczal Erzsébet	1950	10 osztály	Háztartásbeli
Heczal Ilona	1944	felsőfokú	Tanár
Petrécs Emma	1924	8 osztály	Földműves
Szenek Zita	1947	10 osztály	Óvodai alkalmazott

IRODALOMJEGYZÉK

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Visk>

BAKÓ FERENC. Kézművesség egy alföldi faluban. Tiszaigaz 1949–1950. – Eger: Tiszai Téka, 1992

BÉLAY VILMOS. Máramaros megye társadalma és nemzetiségei a megye betelepülésétől a XVIII. sz. elejéig. – Budapest: Sylvester – nyomda R-t, 1943. 12 o.

CZÉBELY LAJOS. *Visk története*. Felelős Kiadó: Nagyszőlős – Ugocsa Print, 2002.

CSILLÉRY KLÁRA. *A magyar nép bútora*. – Budapest: Corvina Kiadó, 1972

DOMANOVSKY, GYÖRGY. *A magyar nép díszítőművészete. I.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1981.

DOMONKOS OTTÓ. *Kézművesség.// Magyar Néprajz. III.* – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991

FEJÉR G. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. T. 4. r. 2.* – Buda: 1829.

HOFER TAMÁS és FÉL EDIT. *Magyar népművészet*. – Budapest: Corvina Kiadó, – 1981

ORTUTAY GYULA. *A magyar népművészet*. – Budapest: 1941.

PLATTHY GYÖRGY – RÓNAI BÉLA. *Népművészet*. – Budapest: Tankönyvkiadó, é. n.

VISKI KÁROLY. *Díszítőművészet.// Magyarság Néprajza: szerk. Viski Károly* – Budapest: é.n. – 274–295. o.

Наукове видання

L I M E S

Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ
2015
Том ІІ

Угорською та українською мовами

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

Видавництво «Графіка»
Ужгород

КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба*
ВЕРСТКА: *В. Товтін*
ОБКЛАДИНКА: *K&P*

Підписано до друку 27.11.2015 р. Формат 60x84/8.
Папір офсет. Гарнітура: Times. Умовн друк. арк. 16,05. Тираж 250 прим.

Друкарня ТОВ «Папірус-Ф»
Ужгород, вул. Собранецька, 146/39